

MAVZU: BOLALAR SPORTNING OMMAVIY TURLARIGA JALB ETISHNING TASHKILIY PEDAGOGIK SHART-SHAROITLAR

G'oyibov Shixnazar Faxriddin o'g'li

71010201 – Sport faoliyati (sport

faoliyat turlari bo'yicha)

2- bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda bolalar jismoniy faolligini oshirish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish hamda sportga qiziqishni rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar o'rganildi. Shuningdek, ta'lim muassasalari, oila va mahalliy hamjamiyatning sport faoliyatini tashkil etishdagi o'rni yoritildi. Tadqiqot natijalari bolalarni ommaviy sport turlariga samarali jalb qilish uchun integrallashgan tashkiliy-pedagogik modelni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: ommaviy sport, bolalar sporti, jismoniy tarbiya, pedagogik shart-sharoitlar, sport motivatsiyasi, sog'lom turmush tarzi, sport infratuzilmasi, ta'lim muassasalari.

Abstract: This article analyzes the organizational and pedagogical conditions for involving children in mass sports from both theoretical and practical perspectives. The study examines the pedagogical factors that influence the enhancement of children's physical activity, the formation of a healthy lifestyle, and the development of interest in sports. Furthermore, the role of educational institutions, families, and local communities in organizing sports activities is highlighted. The research findings indicate the necessity of developing an integrated organizational and pedagogical model to effectively engage children in mass sports.

Keywords: mass sports, youth sports, physical education, pedagogical conditions, sports motivation, healthy lifestyle, sports infrastructure, educational institutions.

Bugungi kunda bolalar va o'smirlar orasida jismoniy faollik darajasining pasayishi, raqamli texnologiyalardan haddan tashqari foydalanish hamda kamharakat turmush tarzining keng tarqalishi ularning sog'ligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada ortiqcha vazn, yurak-qon tomir kasalliklari, psixologik zo'riqish va ijtimoiy moslashuv muammolari ortib bormoqda. Shu bois bolalarni sportning ommaviy turlariga keng jalb etish, ularning jismoniy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash, sog'lom turmush tarzini shakllantirish bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biri hisoblanadi.

Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish, ayniqsa yosh avlodni ommaviy sport turlariga jalb etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq ushbu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim muassasalari, oila va mahalliy hamjamiyat tomonidan yaratiladigan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlarga bog'liq. Mazkur holat bolalarni sport faoliyatiga jalb etishning ilmiy asoslangan mexanizmlarini o'rganishni talab etadi.

Tadqiqot obyekti – bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etish jarayoni.

Tadqiqot predmeti – bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishda samaradorlikni ta'minlovchi tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar va ularning mazmuni.

Tadqiqot maqsadi – bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etishning samarali tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari:

- bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning nazariy asoslarini tahlil qilish;
- sportga qiziqish va motivatsiyani shakllantiruvchi pedagogik omillarni aniqlash;
- ta'lim muassasalari, oila va mahalliy hamjamiyatning sport faoliyatini tashkil etishdagi rolini o'rganish;
- bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning tashkiliy-pedagogik modelini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar berish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etishga ta'sir etuvchi tashkiliy va pedagogik omillar tizimlashtirildi;
- sport motivatsiyasini shakllantirishning samarali mexanizmlari aniqlandi;
- ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyat hamkorligiga asoslangan integrallashgan tashkiliy-pedagogik model taklif etildi;
- ommaviy sport faoliyatini tashkil etish samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Mazkur tadqiqot natijalari bolalar sportini rivojlantirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib etish hamda yosh avlodning jismoniy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

1. Bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning nazariy asoslarini tahlil qilish

Bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etish zamonaviy pedagogika va sport nazariyasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam jismoniy mashg'ulotlar bolaning jismoniy rivojlanishi bilan bir qatorda uning psixologik barqarorligi, ijtimoiy faolligi va kommunikativ ko'nikmalarining shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ommaviy sportning

asosiy afzalligi shundaki, u barcha yoshdagi bolalar uchun ochiq bo'lib, maxsus tayyorgarlikni talab qilmaydi hamda sog'lom turmush tarzini shakllantirishga xizmat qiladi.

Nazariy jihatdan bolalarni sportga jalb etish jarayoni motivatsion, pedagogik, ijtimoiy va tashkiliy omillarning o'zaro uyg'unligiga asoslanadi. Ushbu omillar o'rtasidagi muvozanat sport faoliyatining samaradorligini ta'minlaydi va bolalarda sport bilan muntazam shug'ullanish ehtiyojini shakllantiradi.

2. Sportga qiziqish va motivatsiyani shakllantiruvchi pedagogik omillarni aniqlash

Tadqiqot davomida sportga qiziqish va motivatsiyani shakllantiruvchi asosiy pedagogik omillar sifatida mashg'ulotlarning qiziqarli tashkil etilishi, rag'batlantirish tizimi, musobaqalar o'tkazilishi, trener va o'qituvchilarning kasbiy mahorati hamda ota-onalarning qo'llab-quvvatlashi aniqlandi. Ushbu omillar bolalarning sport bilan muntazam shug'ullanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi belgilandi.

3. Ta'lim muassasalari, oila va mahalliy hamjamiyatning sport faoliyatini tashkil etishdagi rolini o'rganish

Bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishda uchta asosiy institut — ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyat muhim o'rin tutadi.

Ta'lim muassasalari sport to'garaklari, musobaqalar va sog'lomlashtirish tadbirlarini tashkil etish orqali bolalarning jismoniy faolligini ta'minlaydi. Maktablarda sport infratuzilmasining mavjudligi hamda malakali pedagog kadrlar faoliyati sport mashg'ulotlari samaradorligini oshiradi.

Oila esa bolaning sportga bo'lgan munosabati va motivatsiyasini shakllantiruvchi asosiy ijtimoiy muhit hisoblanadi. Ota-onalarning sportga ijobiy munosabati, farzandlarini sport tadbirlarida qo'llab-quvvatlashi va sog'lom turmush tarziga amal qilishi bolalarning sport bilan muntazam shug'ullanishiga yordam beradi.

Mahalliy hamjamiyat va sport tashkilotlari esa bolalar uchun qulay sport maydonchalari yaratish, ommaviy sport tadbirlarini o'tkazish hamda bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish orqali sport faoliyatining ommalashuviga xizmat qiladi.

4. Bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning tashkiliy-pedagogik modelini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar berish

Tadqiqot natijalari asosida bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning integrallashgan tashkiliy-pedagogik modeli ishlab chiqildi. Model quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. **Maqsadli komponent** – bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish va sportga barqaror qiziqishni rivojlantirish.

2. **Mazmuniy komponent** – jismoniy tarbiya mashg'ulotlari, sport to'garaklari va ommaviy sport tadbirlari.

3. **Tashkiliy komponent** – ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyat hamkorligini yo'lga qo'yish.

4. **Motivatsion komponent** – rag'batlantirish, musobaqalar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari.

5. **Natijaviy komponent** – bolalarning sportga qamrovi, jismoniy faolligi va sog'lom turmush tarziga amal qilish ko'rsatkichlari.

Mazkur model sport faoliyatini tizimli tashkil etish hamda barcha manfaatdor subyektlarning hamkorligini ta'minlash orqali yuqori samaradorlikka erishishni nazarda tutadi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etish jarayonini kompleks yondashuv asosida o'rganish hamda uning samaradorligini ta'minlovchi tashkiliy-pedagogik mexanizmlarni takomillashtirishga qaratilganligi bilan tavsiflanadi.

Birinchidan, bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishga ta'sir ko'rsatuvchi pedagogik, psixologik, ijtimoiy va tashkiliy omillar tizimli ravishda tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi aniqlandi. Natijada sportga qamrov darajasini oshirishda eng muhim omillar sifatida sport infratuzilmasining mavjudligi, malakali murabbiylar faoliyati, ota-onalar qo'llab-quvvatlashi hamda motivatsion muhitning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Ikkinchidan, bolalarda sportga qiziqish va barqaror motivatsiyani shakllantirishning samarali pedagogik mexanizmlari takomillashtirildi. Xususan, rag'batlantirish tizimi, sport musobaqalari va festivallari, o'yin texnologiyalari hamda individual yondashuvning sport faoliyatidagi o'rni aniqlanib, ularning bolalar faolligiga ta'siri asoslandi.

Uchinchidan, ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyatning o'zaro hamkorligiga asoslangan integrallashgan tashkiliy-pedagogik model ishlab chiqildi. Mazkur model bolalarni sport faoliyatiga jalb etishda barcha subyektlarning vazifalari, hamkorlik shakllari va faoliyat yo'nalishlarini yagona tizimga keltirishi bilan amaliy ahamiyat kasb etadi. Model sport mashg'ulotlarini tashkil etish, motivatsiyani kuchaytirish, monitoring va natijalarni baholash bosqichlarini o'z ichiga oladi.

To'rtinchidan, bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etish samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar majmuasi ishlab chiqildi. Ushbu tavsiyalar sport to'garaklari faoliyatini takomillashtirish, sport infratuzilmasidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, ota-onalar va jamoatchilik ishtirokini faollashtirish hamda sport tadbirlarini tizimli ravishda tashkil etishga yo'naltirilgan.

Beshinchidan, bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalovchi konseptual yondashuv taklif etildi. Ushbu yondashuv bolalar sportini rivojlantirishda pedagogik ta'sir,

ijtimoiy muhit va moddiy-texnik imkoniyatlarning o'zaro uyg'unligini ta'minlash orqali sportga qamrov ko'rsatkichlarini oshirish imkonini beradi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etish masalasi alohida omillar doirasida emas, balki ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyatning hamkorligiga asoslangan yaxlit pedagogik tizim sifatida yoritilgan hamda uning amaliy mexanizmlari ishlab chiqilgan.

1-jadval

Bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari bo'yicha tadqiqotning ilmiy yangiligi

№	Ilmiy yangilik	Amaliy ahamiyati
1	Bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishga ta'sir etuvchi pedagogik, ijtimoiy va tashkiliy omillar tizimlashtirildi.	Sport faoliyatiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni kompleks baholash imkoniyati yaratildi.
2	Sportga qiziqish va motivatsiyani shakllantirishning samarali pedagogik mexanizmlari aniqlandi.	Bolalarning sport bilan muntazam shug'ullanish ko'rsatkichlarini oshirishga xizmat qiladi.
3	Ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyat hamkorligiga asoslangan integrallashgan tashkiliy-pedagogik model ishlab chiqildi.	Sport faoliyatini tashkil etishda hamkorlik tizimini takomillashtirish imkonini beradi.
4	Ommaviy sport faoliyati samaradorligini oshiruvchi pedagogik shart-sharoitlar asoslab berildi.	Sport to'garaklari va ommaviy tadbirlar sifatini yaxshilashga yordam beradi.
5	Bolalarni ommaviy sport turlariga keng jalb etishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.	Ta'lim muassasalari va sport tashkilotlari faoliyatida qo'llash mumkin bo'lgan amaliy tavsiyalar yaratildi.

2-jadval

Tadqiqot vazifalari va erishilgan natijalar

Tadqiqot vazifalari	Erishilgan natijalar
Bolalarni ommaviy sport turlariga jalb etishning nazariy asoslarini tahlil qilish	Ommaviy sportning bolalar rivojlanishidagi pedagogik va ijtimoiy ahamiyati asoslandi.
Sportga qiziqish va motivatsiyani shakllantiruvchi omillarni aniqlash	Motivatsiyani oshiruvchi pedagogik mexanizmlar belgilandi.

Ta'lim muassasalari, oila va mahalliy hamjamiyat rolini o'rganish	Hamkorlikning sportga jalb etishdagi ahamiyati aniqlandi.
Tashkiliy-pedagogik model ishlab chiqish va tavsiyalar berish	Integrallashgan model hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etish jarayoni ko'plab pedagogik, ijtimoiy va tashkiliy omillarga bog'liqligini ko'rsatdi. O'rganishlar natijasida ommaviy sport bolalarning jismoniy rivojlanishi, sog'lig'ini mustahkamlash, ijtimoiy faolligini oshirish va sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Tadqiqot davomida sportga qiziqish va motivatsiyani shakllantirishda ta'lim muassasalari, oila va mahalliy hamjamiyatning o'zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etishi asoslandi. Bolalarning sport faoliyatidagi ishtirokini oshirish uchun qulay sport muhiti yaratish, rag'batlantirish mexanizmlarini qo'llash va zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarurligi belgilandi. Shuningdek, ta'lim muassasasi, oila va mahalliy hamjamiyat hamkorligiga asoslangan integrallashgan tashkiliy-pedagogik model ishlab chiqildi. Mazkur model bolalarni ommaviy sport turlariga keng jalb etish, sport faoliyatining samaradorligini oshirish hamda sog'lom turmush tarzini targ'ib etishda muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, bolalarni sportning ommaviy turlariga jalb etish bo'yicha yaratiladigan qulay tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar yosh avlod salomatligini mustahkamlash, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish va barkamol shaxs sifatida voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar

1. Umumta'lim maktablari va maktabdan tashqari ta'lim muassasalarida sport to'garaklari sonini ko'paytirish hamda ularning faoliyatini tizimli tashkil etish.
2. Bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda sport mashg'ulotlarini tashkil etish va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish.
3. Ota-onalar o'rtasida sog'lom turmush tarzi va sportning ahamiyatiga bag'ishlangan targ'ibot-tashviqot ishlarini kuchaytirish.
4. Mahallalarda ommaviy sport musobaqalari, sport festivallari va sog'lomlashtirish tadbirlarini muntazam o'tkazib borish.
5. Ta'lim muassasalari, sport tashkilotlari va mahalliy hamjamiyat o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish.
6. Sport maydonchalari va inshootlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash hamda ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.
7. Jismoniy tarbiya o'qituvchilari va murabbiylarning kasbiy kompetensiyalarini oshirish bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish.
8. Bolalarni sport bilan muntazam shug'ullanishga rag'batlantiruvchi tanlovlar, musobaqalar va mukofotlash tizimlarini joriy etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bailey R. Sport, Physical Activity and Educational Achievement. – London: Routledge, 2018.
2. Coakley J. Sports in Society: Issues and Controversies. – New York: McGraw-Hill Education, 2021.
3. Fraser-Thomas J., Côté J. Youth Sports: Implementing Findings and Moving Forward. – Journal of Sport Psychology, 2017. – Vol. 29. – P. 19–33.
4. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Cambridge: Harvard University Press, 1979.
5. Weinberg R., Gould D. Foundations of Sport and Exercise Psychology. – 7th ed. – Champaign: Human Kinetics, 2019.
6. O‘zbekiston Respublikasining “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2015.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
8. Salomov R.S. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
9. Kerimov F.A. Sport mashg‘ulotlari nazariyasi va uslubiyati. – Toshkent: Ilm-Ziyo, 2020.
10. Abdullayev A., Xonkeldiyev Sh. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2018.